

פרשת תולדות

הנהגת יצחק ומידת גבורתו

זמני כניסת השבת

ירושלים: 4:00
בני ברק: 4:15
חיפה: 4:04

החוט המקשר: במאמרנו ננסה לעמוד על הנהגת יצחק ושינוי הנהגתו מאברהם אביו ויעקב בנו. נעמוד על השמטת התורה של רוב מאורעות חייו של יצחק אבינו ע"ה, בשונה מאברהם ויעקב, ונסביר שיצחק, שהיה עולה תמימה ולא נתון לשליטת היצה"ר כלל וכלל, פעל רק למען האחרים ולא הוצרך לסלול לו דרך משלו, כי אם הלך בדרכי אברהם אביו.

נבין את פשר הנהגת הגבורה של יצחק אבינו, מידת עוצמה ללא גבולות, ונבהיר שבכך התקשר בקשר נפשי עמוק לעשו בנו, שהיה איש השדה, חסר גבולות וסייגי עולם.

יצחק התפלל כדי להיפקד בזש"ק, *"ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו"* (כה, כא).

נוסח תפילה זו, של *"ויעתר"*, לא מצאנו כמותו בשאר האבות הק'. ונראה שכיון שיצחק היה בבחינת עולה תמימה, לא הוצרך לעבודה כדי להשיג מבוקשו אלא בעצם תפילתו נענה מיד (ועיי בדעת זקנים מבעלי התוס' שעיקר תפילתו היה לרבקה, שלעצמו לא הוזקק לתפילה). ונראה שיסוד עבודתו של יצחק היה רק ביחס להשפיע על אחרים, אך הוא עצמו היה כולו מתוקן ולא היתה לו עבודה עצמית. שהרי בטל ממנו יצר הרע ומוכח מיניה וביה שלא היתה לו עבודה עצמית, שהרי כל עבודת האדם בעולם הזה היא מלחמת היצר, כמש"כ במסילת ישרים שתכלית האדם הוא שנתון הוא במלחמה הגדולה עם היצר, להרע ולהטיב, ויצחק שבטל ממנו יצר הרע, לא היתה לו תכלית של עבודה עצמית בעולם הזה.

ונראה שז"פ הענין שיצחק נחשב ליעולה תמימה, שבשונה משאר הקרבנות, הרי שעולה מוקטרת כולה לה', וכך היה יצחק- ללא חלק הגשמי האישי, חלק ה'בעלים'. אלא כולו עולה תמימה, בלתי לה' לבדו,

נישואיו לרבקה

נתבונן ונראה שגם צורת הנישואין אצלו היתה שונה, בכך שנאמר בו (כד, סו) *"ויביאה האהלה שרה אמו"*, ופירש רש"י: *"ויביאה האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו"*. והנה בנוהג שבעולם מצינו *"על כן יעזב איש את אביו ואמו ודבק באשתו"*, וזה מכח אהבת עצמו שאוהב עצמו ורוצה להיות עצמאי, אך יצחק לא רצה עצמאות אישית, כיון שכל כולו חי למען הזולת ולכן ממשיכה אשתו תחת שרה אמו.

יצחק קרא לבארות שמות כשמות אביו

ואיתא במדרש הגדול (כו, יח): *"וישב יצחק ויחפור ויקרא להן*

יש להתבונן בכך שלמרות שיצחק חי יותר שנים משאר האבות (ק"פ שנים), בכל זאת התורה ממעטת לספר עליו. נשים לב שקורות חיי אברהם מובאות בהרחבה בפרשיות לך לך, וירא וחיי שרה, ועל יעקב מסופר בפרשיות ויצא, וישלח, וישב ובהמשך הפרשיות, הרי שעל יצחק מסופר רק בפרשת תולדות ומעט מפרשת חיי שרה שבחלקו מספר על אליעזר עבד אברהם, שהלך לבקש אשה ליצחק.

הנושאים המובאים בתוה"ק על יצחק אבינו ע"ה הם: א) עקידת יצחק. ב) נישואיו עם רבקה. ג) תפילה להיפקד בבנים. ד) לידת הבנים. ה) ירידתו לגרר ו) ברכתיו ליעקב ועשו.

ואשר יראה שהתורה החלה לספר על קורות חייו של יצחק רק מהעקידה, כיון שיצחק היה עולה תמימה¹ וי"א (מדרש הגדול כב, יט) שיצחק שהה ג' שנים בגן עדן, ונעשה עיור לדעה אחת וכבר בטל ממנו יצה"ר (ולכן ה' הזכיר את שמו עליו בחייו אע"פ ש"הן בקדושו לא יאמין", כמש"כ רש"י על הפסוק ואלהי יצחק' (כח, ג), וז"ל: *"ואלהי יצחק - אף על פי שלא מצינו במקרא שיחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר (איוב טו טו) הן בקדושו לא יאמין, כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו וכלוא היה בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו"*.

נמצא שיצחק אבינו ע"ה היה בבחינת מלאך, וכיון שהיה בבחינת מלאך אין לנו מה ללמוד מאנשים במדרגת מלאכים, שאין זה לפי דרגתו, ולכן מספרת התורה על יצחק רק מה שנוגע לנו: ניסיון העקידה, ועל קורותיו מגיל ארבעים עד גיל ומאה ושמונים, מיעטה התורה לספר, משום שאין לנו תועלת מעשית ורוחנית ממעשיו של אדם הדומה למלאך.

מעתה כ"ש שצריך להתבונן במה שהתורה טרחה לספר לנו, מתוך ידיעה שהדברים שנכתבו אודות יצחק, נועדו ללמדנו, להחכימונו אורחות חיים, ללמוד מדרכי אבותינו הקדושים:

תפילת יצחק

¹ עיי רש"י כה, כו וכו, ב.

שמות כשמות אשר קרא להן אביו: בא וראה ענותנותו של יצחק. בנוהג שבעולם אדם בונה לו בית וקורא לו שם, עומד בזו ומחדש בו דבר, קורא לו שם אחר, אבל יצחק אבינו אינו כן אלא כל הבארות שחפר אברהם אבינו וקרא להן שם אע"פ שעמדו פלשתים וסתמו אותן, כיון שחזר יצחק וחפרן שנייה, לא חידש להן שם אלא העמידן על השמות שקרא להן אביו שנאמר "כשמות אשר קרא להן אביו". ומה שכר נטל על כך? שכל האבות נשתנו שמותם, אברהם מתחילה אברם ולבסוף נקרא אברהם. יעקב מתחילה שמו יעקב ולבסוף נקרא ישראל, אבל יצחק מתחלה עד שלא נולד, קרא לו הקב"ה יצחק, שנאמר "וקראת את שמו יצחק" (יז, יט) ולא נשתנה שמו לדורות, עכ"ל. הרי לנו שיצחק לא היה לו מדיליה כלום, וחי את חייו לפי אבותיו ולא רצה לקרוא לפעולותיו ומעשיו על שמו שלו, ללא שום שינויים מדרכי אבותיו?²

יצחק תיקן מעשר שני

ואיתא במדרש תנחומא (פרשת ראה סימן יב): "אבות הראשונים הפרישו תרומות ומעשרות, אברהם הפריש תרומה גדולה, שנאמר "הרימותי ידי אל ה' אל עליון" (בראשית יד, כב), ואין הרמה אלא תרומה, שנאמר "והרמותם ממנו תרומת ה' " (במדבר יח, כו). יצחק הפריש מעשר שני, שנאמר "ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים" (בראשית כו, יב), אמר ר' אבא בר כהנא והלא אין הברכה שורה, לא על המדוד, ולא על השקול, ולא על המנוי, ולמה מדדן, בשביל לעשרן, הדה הוא דכתיב "ויברכהו ה'" (בראשית כו). יעקב הפריש מעשר ראשון, שנאמר "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך (שם כח, כב)".

והנה מעשר שני נשאר אצל הבעלים ואכילתו בקדושה, ונראה ששאר האבות הוזקקו עדיין לתקן עצמן ע"י צדקה לאחרים, אך יצחק היה שלם, כיון שכל כולו היה נתונה לאחרים, וממילא יכול היה לשמור לעצמו המעשר.

עבודת חפירת הבארות

בזה מבואר גם עבודת הבארות שיצחק חפר, דתמוה מה לו בזה ומה האריכה התורה כל כך בזה הענין, והרמב"ן רמז בזה לג' בתי מקדש, ע"ש. ולדברינו יבואר, שיצחק עשה זאת וכן התורה מספרת לנו זאת, ללמדנו על מהותו של יצחק, לדאוג רק לאחרים, כלומר כל חפירות הבארות היה בשביל עם ישראל לעתיד, ומה שהיה נוגע אליו באופן אישי, לא היה צריך דבר.

סיבת אהבת יצחק לעשו

ובזה תתיישב לנו תמיהה גדולה שעמדו עליה כל המפרשים, היאך טעה יצחק בעשו ואהבו ורצה ליתן לו את הברכות. ונאמרו בזה תירוצים מגוונים, י"א לפי שהיה עולה תמימה לא הרגיש בו, י"א

שיצחק פעל בדרך חינוכית להחזירו למוטב ע"י שנתן לו תפקיד ומשמעות בחייו וי"א שהתגבר על מדותיו נגד מידת הגבורה וריחם דווקא על בנו הסורר וכו'.

ולדרכנו נראה, דהנה כשאדם אוהב יותר את בנו הצדיק, הוא משום אהבת עצמו שכיון שרוצה שכך ייראה בנו ורואה בו המשך הגון לעצמו, אך יצחק שהיה חף מכל נגיעה עצמית, שכבר היה כמת ובטל היצה"ר ממנו, רצה רק את רצון ה', ואם זה רצון ה' הרי שצריך לאהוב הבן גם אם הוא רשע, דזה רצון ה' ולכן אהב אותו למרות רשעותו, ולכן כיון שכתוב (דברים כא, טז-יז) "לא יוכל לבכר... כי אם את בן השנואה יכיר", הרי שיצחק לא עשה חשבונות ונתבטל כולו לרצון ה' לאהוב ולברך את עשו. יצחק שדבק במידת הדין, עשה את כל מעשיו בדקדוק דין מוחלט, וכשהבין שע"פ רצון ה', עליו לאהוב את עשו, עשה זאת בכל דקדוק הדין, ללא שום פשרות.

ובזה נבין מדוע באמת לא הייתה ליצחק ברכה מיוחדת לעשו וברכה אחרת ליעקב, כשם שיעקב בירך כל אחד מהבנים איש לפי ברכתו, וזאת מפני שיעקב בירך את בניו מצד עצמו ובזה היה לו די לחדש ברכה, לכל אחד לפי עניינו, תכונתו ומזגו. אך יצחק לית ליה מדגרמיה כלום ורק העביר את ברכת השם שניתנה לו ובזה היתה לו רק ברכה אחת.

יצחק מברך את יעקב אע"פ שהסתפק האם הוא עשו

עוד יש ליישב בזה השאלה הנודעת, מדוע בירך יצחק לאחר שנולד לו ספק האם הוא עשו או יעקב, אחר שהרגיש שיהקול קול יעקב והידים ידי עשו". וע"י בית הלוי מה שביאר בזה.

אלא כיון שיצחק היה עולה תמימה, ללא נגיעות אישיות כלל, ידע שלא תצא תקלה מתחת ידו וממילא ברך אף בספק.

ברכות יצחק עסקו בגשמיות

ידוע מה שתמהו המפרשים מדוע שברכותיו עוסקים רק בגשמיות, בניגוד לברכת יעקב ומשה ע"ה, שעסקו בגשמיות ורוחניות כאחד (ע"י בזה בעקידת יצחק ועוד מפרשים).

ולפי דרכנו יובן, שכיון שכל מהותו של יצחק היה רק להעניק לשני, אם כן ידועה היא אימרת בעלי המוסר שיהגשמיות של השני- היא הרוחניות שלי. ממילא שפיר התאים לו להתעסק בענייני גשם, כדי לגרום לכך שלשני יהיה טוב ככל האפשר וממילא זוהי רוחניותו שלו.

למדנו שהתורה מייעטה לספר לנו על עבודת ה' האישית של יצחק, בהיותו קרוב להקב"ה בדרגות על- אנושיות, עולה תמימה שהיצר הרע הסתלק ממנו, ובחרה לתאר רק את שפע ההשפעות שהשפיע יצחק לאחרים, ברוח ובגשם, מפני שיצחק לא פעל בעצמו אלא צעד בדרכי אביו, ומסר את כל כולו עבור האחרים.

² כתב בתורת אמת (פרשת לך לך): מה שאמר הקב"ה "ואברכך"- זו שאומרים אלקי אברהם, "ואגדלה שמך"- זו שאומרים אלקי יצחק, שתתגלה ותתפרסם אלקותו בעולם ע"י מדתו מידת החסד של אברהם, וכן שתתגלה מידת יצחק ויעקב בעולם ויהיה פרסום אלקות בעולם, עכ"ל. מבואר בדבריו (וראיתו כך גם בדברי ר' צדוק הכהן) דמידת הגבורה של יצחק היא לפרסם בעולם הזה את מידת החסד של אברהם שזה הוא "אגדלה שמך"- זהו שאומרים "אלוקי יצחק" הרי שאין סתירה בין הנהגת יצחק לאברהם, ובזה מיושב למה יצחק לא שינה את שמות הבארות של אברהם)

ענייני בנימין-מבט על הפרשה

מפי אאמו"ר הרב בנימין דזאלאשינסקי שליט"א

ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו (כה' - כ"א')

וכתב רש"י: ויעתר לו - לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה:

ידוע הקושיא שהרי אדרבה צדיק בן רשע הוא במדרגה גבוה יותר, שלמרות שאביו רשע הוא צדיק וכמו שאמרו חז"ל להגיד שבחה של רבקה שלמרות שאביה רשע ומקומה מקום רשע בכל זאת צדקת היתה ובמה נגרע כח תפלתה מ"צדיק בן צדיק".

ואשר יראה דעיקר הצלחת התפלה תלוי במידת ההכנעה וההשתוות כש"כ "תפלה לפני כי יעטוף" וכמו שאמרו חז"ל על השופר "כל כמה דכייפי עדיף טפ"י ומשום כך נראה שצדיק בן צדיק אינו תולה תפלתו בעצמו אלא בזכות אבותיו וממילא תפילתו לא מביאו לידי גאווה כלל, אך לעומת זאת צדיק בן רשע שאין לו במי לתלות, ע"כ יתלה בעצמו ובוה חלש יותר כוח תפילתו כיוון שאינו באותו מידת ההשתוות. ודו"ק.

ותאמר אם כן למה זה אנכי (כ"ה - כ"ב')

יש לשים לב ללשון דומה שאמר עשו על הבכורה "למה זה לי בכורה" (כ"ה - ל"ב'), והלא דבר הוא.

ולולי דמסתפינא היה נראה ע"פ חז"ל שאמרו "שותא דינוקא דאבוה או דאימיה (סוכה נו:): כלומר סגנון הדיבור של הילדים מגיע ממה ששמע בביתו מהוריו. וידוע שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה.

והנה בחז"ל מבואר שבדברי רבקה היה כביכול חטא (ומשום כך לא העמידה י"ב שבטים כמנין "זה" כמבואר במדרש) לפי דרגתה ולגודל צער העיבור שהטיחה דברים כלפי מעלה כמבואר בכלי יקר (ויקרא יב-ח')¹ באמרה למה זה אנכי וכפי שביאר הרמב"ן שהתלוננה על מר גורלה למה לה חיים. ובעקבות כך למרות שאמרה זה מתוך צער גדול, ו"אין אדם נתפס על שעת צער" מ"מ בצדקת כרבקה עשה הדבר רושם שיתכן שסגנון הדיבור הנ"ל השפיע אף על עשו לנקוט באותו מטבע לשון, לומר שלא שווה לו החיים.

שו"ר כעין דברינו לחבר בין אמירת רבקה לאמירת עשו בספר שיר מעון (להגאון רבי שמעון סופר זצ"ל הי"ד) וז"ל: ולמה זה לי בכורה. תיבת "זה" מיותרת. וי"ל לפ"מ דאיתא במדרש (ב"ר ס"ג ז') שרבקה היתה ראוי להוליד י"ב שבטים, וזה כוונתה שאמרה א"כ למה "זה" אנכי, "זה" בגימטריא י"ב, וכיון שלא העמידה העמיד יעקב י"ב שבטים, אבל באמת הי' ראוי לעשו להעמיד הי"ב שבטים כיון שהוא הבכור, אבל דבר זה היה נבזה בעיני עשו להוליד בנים הרבה כי הוא רק ברכה ליראי ה' כדכתיב בתהלים (קכ"ח ג') בניך כשתילי זיתים, הנה כי כן יבורך גבר ירא ה', וזה שאמר עשו אם תכלית הבכורה להעמיד י"ב שבטים אשר הוא נגד רצונו למה לי בכורה, וזה שאמר למה "זה" לי בכורה.

ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת (כ"ז - מ"ו')

יש לתת את הדעת למה דווקא לרבקה בלבד הפריע שיעקב ינשא לבנות הכנעני ויצחק מנגד לא העלה זאת מעצמו עד שלא באה רבקה וטענה זאת לפניו.

ומנגד אברהם אבינו כן הקפיד מאוד על כך והשביע את אליעזר שלא יקח ליצחק אשה מבנות הכנעני ואם כן למה יצחק לא הלך בעקבות אביו בציווי זה.

עוד יש לשים לב אודות מה שאמרו חז"ל עה"פ ויקמו כל בניו וכל בנתיו לנחמו (לז' - לה') והובא ברש"י "רבי נחמיה אומר כנעניות היו" הרי שגם יעקב לא הקפיד על כך שבניו ישאו נשים כנעניות וזה פלא.

ואולי יתכן לבאר שיתכן שגם בארץ כנען היו אנשים הגונים (דוגמת אבימלך, ענר אשכול וממרא) ששייך להשתדך עמהם אלא שדווקא אברהם אבינו וכן רבקה שגדלו בחרן ולא בארץ כנען הם ראו במלוא העוצמה, ובעין ביקורתית את החיסרון של בנות כנען (כמאמר הפתגם "אורח לרגע רואה כל פגע"), אך יצחק ויעקב שנולדו וגדלו שם הרי שישנו לכלל ש"ח המקום על יושביו" ודבר זה משפיע אפילו על האדם הגדול ביותר (כעין מה שכתב הגר"א וסרמן זצ"ל בקובץ הערות ביאורי הפשט אות א' שהשוחד אפילו הקל ביותר ישפיע על האדם אפילו הגדול ביותר) וממילא לא הקפידו במה שבניהם יתחתנו עם בנות הכנעני המהוגנים. ודו"ק.

לעלוי נשמת
מרת ממטשי ע"ה בת הרב
בנימין הי"ד דזאלאשינסקי
ת.נ.צ.ב.ה.